

EXPEDICIONS CIENTÍFIQUES EN LA TELEVISIÓ ANDALUSA: AVENTURA I RIGOR

JOSÉ MARÍA MONTERO

Laliança, o la simple complicitat, entre científics i periodistes és, al nostre país, una d'aquelles rareses que hipotequen la divulgació científica a gran escala. I l'aspecte més paradoxal d'aquesta distància és que en ambdós col·lectius es manifesten necessitats que es podrien satisfer, en gran mesura, amb l'establiment d'aquella, fins ara, rara aliança.

Els científics necessiten divulgar els seus interrogants, els seus reptes, la utilitat social de la seua feina, els seus problemes, les respostes que han estat capaços d'illuminar... Necessiten socialitzar les incerteses que habiten en la investigació perquè aquesta pugui ser entesa en els termes adients. Els cal, com no havia ocorregut fins ara, un suport social que, al capdavall, es tradueix en un suport polític ferm, que és l'àmbit del qual naixen els recursos, materials o financers, que requereixen. En definitiva, necessiten escapar dels cercles endogàmics en què amb massa freqüència es refugien, i eixir així al carrer i explicar, i explicar-se, davant dels ciutadans.

Els periodistes, per la nostra banda, estem necessitats de notícies, de novetats, de descobriments, d'aventures, d'esforços titànics, de misteri... I no són aquests els materials amb què sovint, per no dir sempre, es teixeix l'activitat científica? En una societat cada vegada més tecnificada, cada vegada més vinculada al fet científic i les seues conseqüències en la vida quotidiana, necessitem contar aquesta nova, i poderosa, dimensió de la nostra realitat. I contar-la, això sí, de ma-

«EN LA MAJORIA DELS CASOS POC FAN CIENTÍFICS I PERIODISTES PER A ACOSTAR POSICIONS, PER A ENTENDRE EL CONTRARI, PER A SABER DE LES SEUES PORS I DIFICULTATS I BUSCAR AIXÍ LA MANERA DE SALVAR-LES»

nera atractiva, de manera que pugui ser compresa per aquells per als quals la ciència és un territori fosc, complex i intraduble, sense trair, alhora, el rigor amb què es construeixen els materials de la ciència.

Si estem condemnats a entendre'ns, per què no ens entenem? En la majoria dels casos poc fan científics i periodistes per acostar posicions, per entendre el contrari, per saber de les seues pors i dificultats i buscar així la manera de salvar-les. I en aquest esforç per construir una aliança honesta és, justament, en el que ens vam embarcar, fa ja uns quants anys, els periodistes que treballem en el programa *Espacio protegido* (l'informatiu setmanal de medi ambient que, des de 1998 i amb una durada de 60 minuts, s'emet en Canal Sur 2 – Radio Televisión de Andalucía) i els investigadors de l'Estación Biológica de Doñana (EBD – Consell Superior d'Investigacions Científiques).

Després de més d'una dècada d'intensa relació que, lògicament, havia derivat en una notable confiança mútua, el 2002 vam decidir fer un pas avant i plantejar una experiència pionera al nostre país. El director de l'Estación Biológica de Doñana, Fernando Hiraldo, i jo mateix, com a editor d'*Espacio protegido*, ens vam fer la pregunta següent: serem capaços de produir, mà a mà i en igualtat de condicions, materials i eines de divulgació que siguin valuosos per a ambdós? O, dit d'una altra manera, podem elaborar productes de divulgació científica que siguin atractius des del punt de vista televisiu i que, al mateix temps, siguin rigorosos i puguin resultar d'utilitat per als científics?

Per a resoldre aquests interrogants acordem un territori comú en què buscar les respostes, un territori en què, *a priori*, ambdós ens sentírem còmodes. Aquest territori van resultar ser les expedicions científiques, per utilitzar un terme que tothom identifica amb facilitat, encara que en realitat es tracte d'aquells viatges, quasi quotidians, que els científics de l'EBD han de realitzar a distints punts del planeta per resoldre els seus projectes d'investigació.

Filmació de balenes a la península Valdés i identificació d'aus a la Pampa (dreta), durant la gravació del documental *El sur infinito*, sobre una expedició científica a Argentina.

© Héctor Garrido BBD-CSIC

Vam seleccionar, de mutu acord, aquells viatges que combinaren l'interès de la mateixa activitat científica que anava a desenvolupar-se amb altres elements capços d'enriquir el discurs televisiu (la varietat dels treballs a executar, el vincle amb fenòmens o problemes presents a Espanya, la cooperació amb altres investigadors forans o l'atractiu mateix dels escenaris naturals on s'havia de treballar). Vam crear, i aquest és l'element més nou i arriscat de l'experiència, un equip mixt de treball, de tal manera que renunciàrem al model tradicional (un equip de televisió que documenta, mirant des de l'exterior, el treball dels científics d'acord amb les seues indicacions) i acordàrem una fórmula en què tots treballàrem, mà a mà i en igualtat de condicions, des del començ fins al final, des del mateix disseny del viatge fins a la redacció i muntatge dels guions finals. Així els periodistes havíem d'amerar-nos de les condicions en què dissenyaven i executaven el seu treball els científics, i aquests també havien de posar-se en la nostra pell per preveure les nostres necessitats i adaptar-s'hi.

Es tractava, en definitiva, de documentar les expedicions tal qual, des de dins, en temps real, en les mateixes condicions en què aquestes es desenvolupaven, sense teatralitzar, sense evitar les dificultats, assumint els temps morts, les dures condicions de vida, els fracassos... Aprofitant les sorpreses que pogueren sorgir i fent de les dificultats d'un rodatge d'aquestes característiques un element més que poguérem rendibilitzar com a «primera matèria» informativa. Fidels a aquests principis, també vam renunciar a desplaçar un gran equip humà o a dotar-nos de sofisticats sistemes de gravació. Tres persones (director, realitzador i operador de càmera-so) amb un equip que no dista molt del que qualsevol televisió desplaça a una senzilla conferència de premsa.

La iniciativa, a la qual el 2006 es van sumar el Parc de les Ciències de Granada i la FECYT, s'ha materialit-

zat fins avui en quatre sèries documentals emeses en Canal Sur TV - Canal Sur 2, sèries que, en total, sumen nou capítols, de trenta minuts cadascun, i quatre capítols més, de 50 minuts cada un: *El jardín de los vientos* (expedició a Kazakhstan, 2003), *Mauritania, tres colores* (expedició a Mauritània, 2004)¹, *El sur infinito* (expedició a Argentina, 2006) i *Planeta Australia* (expedició a Austràlia-Tasmània, 2009).

Aventura i rigor no són valors incompatibles en aquest producte televisiu poc convencional. Documentals atípics que reforcen el compromís de Radio Televisión de Andalucía (RTVA) amb la divulgació de la ciència i la difusió d'aquells projectes que busquen millorar el coneixement i protecció del nostre patrimoni natural, fent atractiu aquest interès per al gran públic i, sobretot, per als espectadors més joves. Al marge de l'emissió que n'han fet els canals de la televisió pública andalusa, els documentals estan disponibles en Internet² i nombrosos centres d'ensenyament solliciten projectar-los amb fins educatius.

Apostem per un producte informatiu que no renuncia a l'espectacle però que no es deixa segrestar per ell. I tot aquest esforç, no ho oblidem, l'estem realitzant des d'institucions públiques. Àmbits aparentment molt allunyats, la RTVA i el CSIC han trobat un territori comú per educar, per divulgar, per entretenir, per informar, per sorprendre i, si voleu, fins i tot per fomentar les vocacions científiques i periodístiques.

José María Montero Sandoval. Periodista especialitzat en informació ambiental. Director d'*Espacio protegido* (Canal Sur 2 - RTVA). Director del Seminari Internacional de Periodisme i Medi Ambient (Còrdova).

¹ Premi a la millor producció espanyola en el Festival Internacional de Naturalesa i Televisió.

² L'últim dels documentals produïts, *Planeta Australia: los archivos de la Tierra*, es pot veure íntegrament en aquest enllaç: <<http://www.youtube.com/watch?v=N0tCCBGcc3k>>